

การวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

อุทมพร จามรมาน

1. คำนำและประวัติการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

คำว่า “การวิเคราะห์เนื้อเรื่อง” (Content Analysis) มีอายุมาประมาณ 50 ปี แต่ไปปรากฏในพจนานุกรมของเวบสเตอร์ เมื่อ ค.ศ. 1961

การวิเคราะห์เนื้อเรื่องเป็นเทคนิคหนึ่งของการวิจัยที่จะทำการอ้างอิง โดยการค้นหาในหลักฐานทั้งหลายออกมา ที่ว่าการวิเคราะห์เนื้อเรื่องเป็นเทคนิคทางการวิจัย เพราะต้องอาศัยกระบวนการจัดกระทำข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งความเชื่อถือได้ ดังนั้น การวิเคราะห์เนื้อเรื่องจึงเป็นเครื่องมือหนึ่ง เมื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งของการวิจัยจึงต้องมีคุณภาพ นั่นคือภายใต้สภาพการณ์และเวลา เครื่องมือนี้จะต้องให้ข้อมูลที่เหมือนกันและเชื่อถือได้ เราอาจให้คำจำกัดความการวิเคราะห์เนื้อเรื่องได้ว่าเป็นเทคนิคที่ใช้บรรยายเนื้อหาที่สื่อความหมายกันได้โดยมีระบบเป็นตัวตัวเลขได้และมีความเป็นปรนัย

บางคนอาจจะงงกับคำว่า “เนื้อเรื่อง” ว่าจะหมายความว่าอะไร เนื้อเรื่องในที่นี้ครอบคลุมไปถึงความหมาย สัญลักษณ์ คำ เนื้อความที่ปรากฏอยู่

2. แนวคิด

วิธีการวิเคราะห์เนื้อเรื่องมีวิธีการของตนเอง โดยมีแนวคิดดังนี้

ก. เป็น unobstrusive technique นั่นคือเป็นกระบวนการที่ไม่เข้าไปยุ่งกับกลุ่มตัวอย่าง ทำการรวบรวมข้อมูลโดยไม่กระทบกระเทือนกับกลุ่มตัวอย่าง

ข. การวิเคราะห์เนื้อเรื่องยอมรับเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่เป็นทางการ

ก. การวิเคราะห์เนื้อเรื่องมุ่งยังประเด็น
ทั้งที่เป็นตัวเลขและที่บรรยาย

ง. การวิเคราะห์เนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับ
ข้อมูลจำนวนมาก เช่น ต้องนั่งอ่านเอกสาร
นับชั้นไม่ถ้วน เช่น รายการโทรทัศน์หลายพัน
รายการ หรือบทบรรณาธิการที่นำมาวิเคราะห์
มีมากมาย เป็นต้น

ลักษณะทั่วไปในการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง (Krip-
pendorff, 1969) มีดังนี้

ก. มีข้อมูลให้นักวิเคราะห์ และข้อมูล
นี้ต้องมีลักษณะที่สื่อความหมาย

ข. มีเนื้อหา (content) หรือประเด็น

ค. ความรู้ของนักวิเคราะห์ที่จะทำการ
วิเคราะห์ให้สอดคล้องกับความเป็นมา

ง. เป้าหมายของการวิเคราะห์เนื้อหา
ต้องชัดเจน

จ. การอ้างอิงต้องอาศัยสติปัญญา เพราะ
เป็นงานสมอง

ฉ. ความตรง (Validity) เป็นคุณ-
ลักษณะที่สำคัญยิ่ง

3. ชนิดของการอ้างอิง

การวิเคราะห์เนื้อเรื่องลักษณะที่สำคัญ
คือการยอมรับเอกสารหรือหลักฐานได้มากมาย
และทำการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่ไม่ต้องเข้า
ไปยุ่งกับกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะเช่นนี้ทำให้

การวิเคราะห์เอกสารทำได้หลายแบบ ในที่นี้
จะจำแนกให้เห็นได้หลายประเภท เช่น

1. Janis (1965) จำแนกเป็น 3 แบบ

1. Pragmatical Content Ana-
lysis

2. Semantical Content Analysis

3. Sign-vehicle Analysis

2. Berelson (1952) จำแนกได้ 17
แบบ

1. การบรรยายแนวโน้มของเนื้อหา
ที่สื่อความหมาย

2. การเสาะแสวงหาพัฒนาการ

3. การหาความแตกต่าง ความไม่

ลงรอย

4. การเปรียบเทียบกับสื่อ หรือ

ระดับที่สื่อความหมาย

5. การเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์

6. การวิเคราะห์โครงสร้าง

7. การวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ประ-

โยชน์ร่วมกับแบบสอบถามปลายเปิด

8. เพื่อเปิดเผยเทคนิคการโฆษณา

9. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะที่ช่วยให้

อ่านได้เข้าใจดีขึ้นของเอกสาร

10. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะหรือสไตล์

11. เพื่อระบุความตั้งใจของผู้เขียน

12. เพื่อวิเคราะห์ชั้นทางจิตใจของกลุ่มคน

13. เพื่อปกป้องผลจากการโฆษณาในแง่กฎหมาย

14. เพื่อการสอดแนม

15. เพื่อสะท้อนทัศนคติ ความสนใจ และค่านิยมของกลุ่ม

16. เพื่อเป็นเป้าประสงค์ของกลุ่ม

17. เพื่อบรรยายพฤติกรรมที่แสดงออก

3. อาศัยสาขาวิชาเป็นเกณฑ์ Stone และ Dunphy (1956) จำแนกตามสาขา คือ

1. จิตเวช
2. จิตวิทยา
3. ประวัติศาสตร์
4. มานุษยวิทยา
5. การศึกษา
6. ปรัชญา
7. ภาษาศาสตร์

การจำแนกประเภทของการวิเคราะห์เนื้อเรื่องทั้ง 3 แบบ ช่วยให้เห็นความสำคัญและวิธีการ ตลอดจนเป้าประสงค์ในการใช้ประโยชน์ของเทคนิค

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงชนิดของการอ้างอิงซึ่งแตกต่างไปจากการจำแนกประเภท

คือ ในการอ้างอิงผลจากการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง น่าจะประกอบด้วย

1. ระบบ ซึ่งหมายความถึงเครื่องมือที่ตั้งประเด็นในเนื้อหาหาสู่ความจริง ซึ่งมี 3 ส่วน คือ ตัวแปร ความสัมพันธ์และการแปลงรูป

2. มาตรฐาน ซึ่งประกอบด้วย การประเมินและการตรวจสอบเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์

3. ตัวบ่งชี้และอาการ ตัวบ่งชี้ในที่นี้ ได้แก่ ความถี่ ซึ่งบอกถึงความสำคัญ ความตั้งใจ และการเน้น ความเป็นบวกหรือลบ (ทิศทาง) ตลอดจนความมากน้อย (magnitude)

4. ข้อมูลทางภาษา ได้จาก บทบรรณาธิการ การแลกเปลี่ยนข่าวสาร เอกสารส่วนตัว การสัมภาษณ์ เป็นต้น

5. การสื่อความหมาย ได้แก่ ข้อความที่สื่อความหมายกัน ซึ่งมีหลายระดับ ระดับต่ำที่สุด ได้แก่ การสื่อในเชิงอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล ตลอดจนอธิบายให้เหตุผล และสรุป

6. กระบวนการทางสังคม การวิเคราะห์เนื้อเรื่องทำหน้าที่ให้กับสังคมอย่างมาก เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพและการแสดงออกของคนในสังคม ความเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ ตลอดจนให้ความเพลิดเพลิน

4. การออกแบบการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

การออกแบบการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง ได้แก่วิธีการที่นักวิเคราะห์จะทำการวิเคราะห์สาระออกมา การออกแบบการวิเคราะห์เนื้อเรื่องจำแนกได้เป็น 3 แบบ คือ

1. การออกแบบเพื่อประมาณสภาพการณ์ ในกรณีนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อเรื่องเพื่อประมาณ parameter แล้วทำการทดสอบตามสมมติฐาน

2. การออกแบบเพื่อทดสอบความทดแทน วิธีนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อเรื่องร่วมกับวิธีการอื่นแล้วเปรียบเทียบผล

3. การออกแบบเพื่อทดสอบสมมติฐานซึ่งทั้ง 3 แบบ เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการออกแบบ ซึ่งจะขอกล่าวในที่นี้ไว้ก่อน

องค์ประกอบในการวิเคราะห์เนื้อเรื่องคือ

- ก. ข้อมูลที่สามารถจะนำมาจัดกระทำ
- ข. ข้อมูลที่ได้รับการจัดกระทำแล้วจะเหลือน้อยลงจากข้อ ก.
- ค. การอ้างอิง สรุป
- ง. การวิเคราะห์

ซึ่งเมื่อนำมาออกแบบ โดยการตรวจสอบภายใน ก็จะเป็นการออกแบบในข้อ 1 และถ้านำมาตรวจสอบกับวิธีอื่น ก็จะเป็นข้อ 2 และถ้าทดสอบสมมติฐานภายใต้ข้อมูลอื่น ก็คือแบบที่ 3

ในที่นี้จะขออธิบายขั้นตอนของแบบที่ 3 คือ

1. ข้อมูล

ข้อมูลเป็นหน่วยของสาระที่ได้รับ การบันทึก โดยอาศัยสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อมูลมิใช่ข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์ เพราะข้อมูลได้รับการรวบรวมเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง ข้อมูลจึงเป็นคำที่อยู่ตรงกลางระหว่างแหล่งข้อมูลกับทฤษฎี รูปแบบ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ข้อมูลในการวิเคราะห์เนื้อหา ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวอักษร อาจเป็นรูปภาพ การ์ตูน ละคร เพลง การโฆษณา ฟิล์มภาพยนตร์ บทคำพูด คำกล่าว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การสนทนา

2. การจัดกระทำ

ในที่นี้หมายความว่า การลดข้อมูลลงให้เหลือแต่ประเด็นหลัก ๆ

3. การสรุปอ้างอิง

เป็นการใช้ความรู้ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องที่จะทำให้อ้อมไปเกี่ยวกับเนื้อหาอย่างถูกต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง

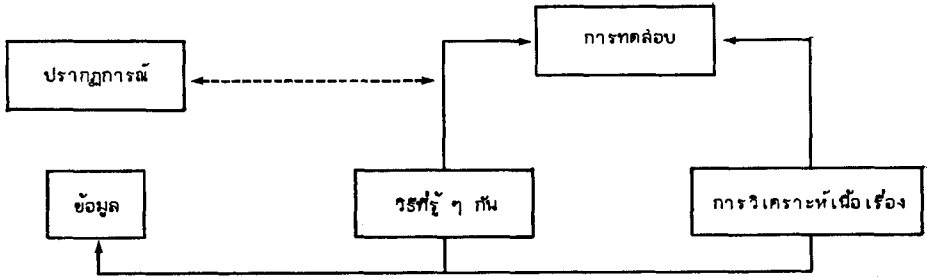
4. การวิเคราะห์

ได้แก่ การระบุและหารูปแบบที่ช่วยให้เกิดการสรุปผลการวิเคราะห์

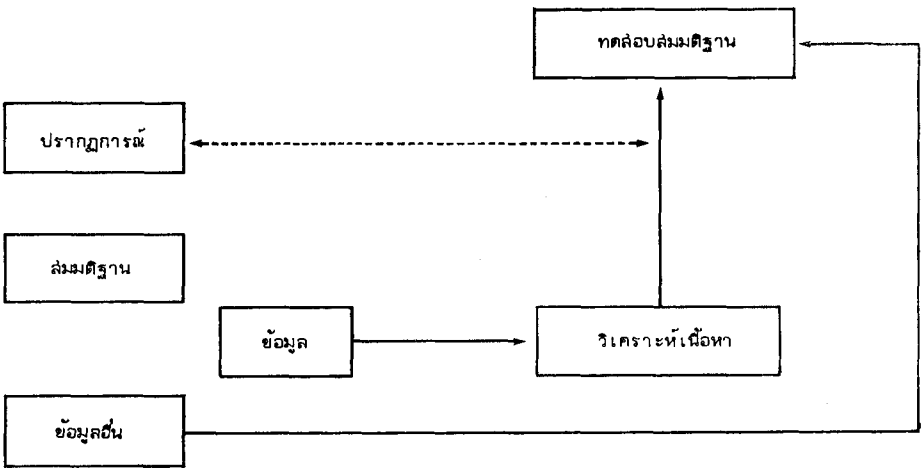
กระบวนการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

จำแนกได้ 3 แบบ จะอธิบายโดยอาศัยแผนภูมิต่างกัน

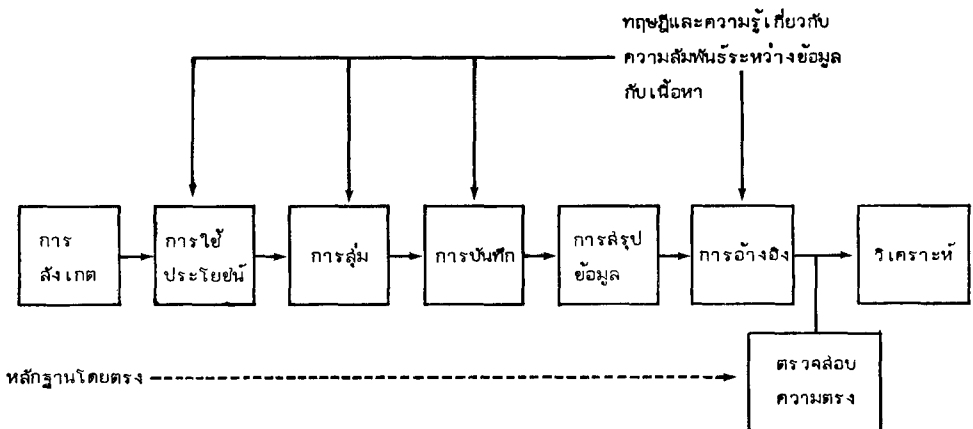
แบบที่ 1

แบบที่ 2

แบบที่ 3 กระบวนการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

5. การจัดกระทำ

ในที่นี้จะมุ่งไปยังหน่วยในการวิเคราะห์ เป็นสำคัญ หน่วยในการวิเคราะห์เนื้อหา มี 3 ประเภท คือ

1. หน่วยจากการสุม
2. หน่วยจากการบันทึก
3. หน่วยจากเนื้อหา

1. หน่วยจากการสุม

ได้มาจากการสังเกตหรือการ สัมผัส แต่ละหน่วยนั้นมีลักษณะที่เป็นอิสระต่อกัน เช่น ประโยคแต่ละประโยคถือเป็น 1 หน่วย

2. หน่วยจากการบันทึก

เป็นการจัดกระทำข้อมูลจาก การสุม มาย่อยเป็นกลุ่ม เป็นพวก

3. หน่วยจากเนื้อเรื่อง

เป็นการรวบรวมหน่วยจากการ บันทึกมาจัดกลุ่มอีกทีหนึ่ง

การสร้างหน่วย

จากประเภทของหน่วยที่จำแนกเป็น 3 ประเภท ผู้อ่านอาจสงสัยว่าจะมีกรรมวิธีอย่างไร ในการสร้างหน่วย เกณฑ์ในการสร้างหน่วย อาจทำได้จากการพิจารณาลักษณะทั่ว ๆ ไปทาง กายภาพการพิจารณาทางภาษา การพิจารณา การอ้างอิง การพิจารณาจากโครงสร้าง เป็นต้น ซึ่งจะอธิบายดังนี้

1. การพิจารณาจากสภาพทางกายภาพ (Physical Unit)

เช่น จำนวนเล่ม รายงาน ฉบับ แผ่น

2. การพิจารณาทางภาษา (Syntactical Unit)

ได้แก่ การแจแนบคำ หัวข้อข่าว

3. การพิจารณาจากการอ้างอิง (Referential Unit)

เช่น จากวัตถุ เหตุการณ์ บุคคล การกระทำ

4. จากโครงสร้าง (Propositional Unit)

ได้แก่ ทางด้านความรู้สึก ภาษา และความหมาย

5. จากความหมาย (Thematic Unit)

อาศัยความหมายของภาษามาสู่ความ เข้าใจที่ลึกซึ้ง เช่น เป็นการขอร้อง หรือบังคับ หรือให้โดยอาศัยการ วิเคราะห์เนื้อหา

6. การสุม

การวิเคราะห์เนื้อเรื่องจะต้องเกี่ยวข้องกับ ปริมาณ ของสิ่งที่นำมาวิเคราะห์มากมาย ดังนั้นนักวิเคราะห์เนื้อเรื่องจึงต้องรู้จักการสุม เนื้อเรื่องออกมาวิเคราะห์ โดยใช้ความรู้ความ สามารถจำแนกสิ่งที่เกี่ยวข้องที่จะวิเคราะห์ออกจากสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้อง และหลังจากได้ปริมาณ

สิ่งที่จะวิเคราะห์ออกมาแล้วและยังคงมีจำนวนมาก ก็ต้องอาศัยวิธีการสุ่ม/เลือกสิ่งที่จะวิเคราะห์ออกมาเท่าที่จะมีเวลา แรงงานและงบประมาณที่จะทำได้

ประเภทของการสุ่ม

การวางแผนการสุ่มสิ่งที่จะนำมาวิเคราะห์มีหลายแบบ เช่น

1. การสุ่มอย่างง่าย

โดยตั้งเงื่อนไขว่า ไม่มีความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ของสิ่งที่ต้องการจะสุ่ม ทำการสุ่มออกมา

2. การสุ่มแบบแบ่งพวก

เป็นการจัดประเภทของสิ่งที่ต้องการจะสุ่มก่อน เช่น หนังสือพิมพ์แบ่งเป็นประเภทของช่วงเวลาพิมพ์จำหน่าย (ทุกวัน เช้า-เย็น หรือทุกวัน เป็นต้น) กลุ่มคนอ่าน ปริมาณจำนวน เป็นต้น

3. การสุ่มอย่างมีระบบ

ได้แก่ การสุ่มที่เกี่ยวข้องกับหน่วยที่กำหนดเป็นช่วงๆ เช่น หน่วยที่ 1, 5, 10, 15 เป็นต้น

4. การสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม

ได้แก่ การสุ่มที่อาศัยทุกหน่วยที่อยู่ในกลุ่มที่สุ่มมาได้ เช่น สุ่มรายการโทรทัศน์แล้วใช้ทุกอย่างที่อยู่ในรายการมาวิเคราะห์

7. การบันทึก

ในการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง การบันทึกจัดว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากและมักจะมีปัญหาามากที่สุด เพราะการบันทึกเกี่ยวข้องกับลักษณะของผู้บันทึก ภาษาที่บันทึก และการจัดกระทำกับการบันทึก อย่างไรก็ตามการบันทึกก็มีหลักการอยู่บ้าง ซึ่งได้แก่ Syntax และ Semantic ของข้อมูล ซึ่งพิจารณาจากสัญลักษณ์ ภาษาที่ถูกต้อง สมบูรณ์ ประโยคที่ถูกต้องและสมบูรณ์ การออกเสียงที่ถูกต้อง การซ้ำของคำ

8. การวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์เนื้อเรื่องมีเกณฑ์ใหญ่ ๆ คือ การวิเคราะห์ตามลำดับ (order) กับ การวิเคราะห์ตามเมตริกซ์

การวิเคราะห์ตามลำดับชั้น เป็นการจัดเรียงลำดับตามคุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่า ส่วนการวิเคราะห์ตามเมตริกซ์นั้นเป็นการจัดกระทำตามหลักการทางคณิตศาสตร์ในเชิงความสัมพันธ์หรือในเชิงหน้าที่บทบาท

การวิเคราะห์ตามลำดับชั้นจำแนกออกตาม

1. การจัดกลุ่ม (grouping) ได้แก่ การจัดกลุ่มคำ หรือเนื้อหา ตามความร่วมมือกัน เช่น ทางกายภาพ ทางสังคม ทางจิตใจ ความบันเทิง เป็นต้น

2. การจัดเรียงลำดับ
3. การจัดวงจร
4. การจัดเหลี่ยม

การจัดตามเมตริกซ์จำแนกออกตาม

1. การเรียงลำดับ
2. การเรียงตามช่อง (interval)
3. การเรียงตามอัตราส่วน โดย

จุดเริ่มต้นเป็นศูนย์

เมื่อสามารถจัดกลุ่มการวิเคราะห์ได้แล้ว เช่น จะใช้การเรียงลำดับ หรือเรียงตามเมตริกซ์ ก็จะถึงการจัดกระทำการวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์เนื้อหา นิยมทำการวิเคราะห์เป็น 3 แบบ คือ

1. การสรุปข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่
2. การสรุปในเชิงรูปแบบหรือความสัมพันธ์ หรือการจัดกลุ่ม
3. เมื่อสรุปในข้อ 1 และ 2 แล้วทำการเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากวิธีอื่น

9. ความเชื่อถือได้

ในด้านความเชื่อถือได้นี้จะจำแนกเป็นความเที่ยง (reliability) กับความตรง (Validity)

ความเที่ยงของการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่อง หมายถึง ถ้ามีการวิเคราะห์ซ้ำกันน่าจะได้ผลเหมือนกัน ส่วนความตรงของการวิเคราะห์เนื้อหาหมายความว่า ขอบเขตที่ผลการวิเคราะห์จะให้คำตอบเหมือนปรากฏการณ์ที่เป็นจริง

วิธีการหาความเที่ยง สรุปในตารางดังนี้

ประเภทของความเที่ยง	การออกแบบ	ความคลาดเคลื่อน
ความคงที่	วิเคราะห์-วิเคราะห์ซ้ำ test-retest	ความคลาดเคลื่อนของผู้วิเคราะห์
reproducibility	test-test	ระหว่างผู้วิเคราะห์แต่ละ ภายในผู้วิเคราะห์เอง
ความถูกต้อง	test-standard	ผู้วิเคราะห์ด้วยกัน ผู้วิเคราะห์เอง รวมทั้งตั้งมาตรฐาน

ความตรง (Validity) อาจจำแนกได้เป็น 2 แบบ คือ ความตรงภายใน (Internal Validity) กับความตรงภายนอก (External Validity) นอกจากนี้ อาจจำแนกตามหลักของสมาคมจิตวิทยาของอเมริกัน คือ ความตรงของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (Data Related Validity) ความตรงทางภาษา (Semantical Validity) ความตรงของการสุ่ม (Sampling Validity) ความตรงของผล (Product Oriented Validity) ความตรงเชิงสัมพันธ์ (Correlational Validity) ความตรงเชิงทำนาย (Predictive Validity) และความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity)

10. การเขียนรายงาน

การเขียนรายงานของผลการวิเคราะห์เนื้อเรื่องประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

1. ปัญหาการวิจัยทั่วไป
2. ความเป็นมาของปัญหาวิจัย
3. วัตถุประสงค์เฉพาะของการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง
4. วิธีการวิจัย : การเลือกข้อมูล
5. วิธีการวิจัย : การออกแบบการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง
6. การเสนอผลวิเคราะห์
7. การประเมินผล โดยตรวจสอบความสอดคล้องผลที่ได้รับจากการวิเคราะห์กับวัตถุประสงค์

บรรณานุกรม

Krippendorff, K. *Content Analysis*. The Sage Comm. text Series 1980.